

บทที่ 8 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เนื้อหาในบทนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกกล่าวถึงบทสรุปจากการศึกษาทั้งหมด ส่วนที่สองกล่าวถึงข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และส่วนสุดท้ายเป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจศึกษาในประเด็นนี้เพิ่มเติมในอนาคต

8.1 บทสรุป

มันสำปะหลังเป็นสินค้าเกษตรที่ไทยมีศักยภาพในการผลิตและส่งออก และเกี่ยวข้องกับเกษตรกร ผู้ประกอบการ และผู้ส่งออก รวมทั้งระบบกว่า 3 ล้านคน ตลาดมันสำปะหลังเข้ามาทวีบทบาทอย่างมากในรอบทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในฐานะพืชพลังงาน แต่การขยายตัวของการค้าและอุปสงค์ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องก็ต่อเมื่อตลาดมีประสิทธิภาพ กล่าวคือการกระจายสวัสดิการ (welfare) หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในตลาดระหว่างเกษตรกร พ่อค้า และผู้บริโภค เป็นไปอย่างเป็นธรรม วิชานิพนธ์เล่มนี้ทดสอบประสิทธิภาพของตลาดมันสำปะหลังทั้งระบบ ทั้งตลาดเชิงพื้นที่ (spatial market) ตลาดในบริบทของผลิตภัณฑ์ (form) (ในที่นี้เกี่ยวข้องกับตลาดที่แบ่งตามระดับตลาดด้วย) และตลาดล่วงหน้า (พิจารณาความแตกต่างของตลาดในเชิงเวลา (time)) ทดสอบโดยใช้แนวคิดความเชื่อมโยงตลาด (market integration)

การทดสอบประสิทธิภาพของตลาดเชิงพื้นที่ (spatial market integration) พบว่า หัวมันสดในตลาดแหล่งผลิตสำคัญ 7 ตลาด ใน 3 ภูมิภาคเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะตลาดที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันและมีพื้นที่ใกล้เคียงกัน ยกเว้นตลาดนครราชสีมาที่แสดงถึงการมีอำนาจเหนือตลาดอื่น (dominant market) ทั้งตลาดที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันและต่างภูมิภาค แม้การมีความเชื่อมโยงระหว่างตลาดเป็นตัวสะท้อนถึงควมมีประสิทธิภาพตลาดได้ทางหนึ่งแต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด ดังที่การทดสอบในส่วนนี้พบว่า มีเพียงตลาดบางส่วนเท่านั้นที่เป็นไปตามกฎราคาเดียว สำหรับตลาดช่วงที่ 2 (ช่วงที่การค้าเป้งมันกับมันเส้นขยายตัว และครอบคลุมช่วงหลังเปิดเสรีการค้าไทย-จีน) พบว่า ตลาดมีแนวโน้มกระจุกตัวมากขึ้น โดยเฉพาะในตลาดเป้งมัน ทำให้ตลาดไม่มีประสิทธิภาพ (สังเกตจาก

ผลทดสอบกฎราคาเดียวของตลาดในช่วงที่ 2 เปรียบเทียบกับตลาดช่วงที่ 1)

สำหรับความเชื่อมโยงของมันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ในตลาดระดับต่างๆ พบว่า ตลาดดังกล่าวเชื่อมโยงกัน และเชื่อมโยงกันมากขึ้นหลัง CAP reform รอบแรกของสหภาพยุโรปซึ่งครอบคลุมช่วงที่การค้าขายตัว (ปี 2544 เป็นต้นไป) โดยตลาดขายส่งมันเส้นเข้ามามีบทบาทในการส่งสัญญาณราคาไปยังตลาดอื่น จากเดิมที่เคยมีเฉพาะตลาดแป้งมันที่มีอิทธิพลในการส่งผ่านราคาไปยังตลาดอื่น ในขณะที่ตลาดมันอัดเม็ดเป็นเพียงผู้รับสัญญาณราคาจากตลาดอื่นในทุกชุดข้อมูล

ส่วนการทดสอบประสิทธิภาพของตลาดล่วงหน้ามันเส้น โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างมันเส้นในตลาดปัจจุบัน (ตลาดขายส่ง) กับตลาดล่วงหน้า พบว่า ตลาดล่วงหน้ามันเส้นมีประสิทธิภาพต่ำ เนื่องจากพยากรณ์ราคาในอนาคตของตลาดปัจจุบัน (future spot price) ได้เพียงช่วงสั้นๆ (1 เดือน) และเอนเอียง ซึ่งคาดว่าความเอนเอียงดังกล่าวอาจเกิดจากการมีค่าชดเชยความเสี่ยงที่ไม่เป็นศูนย์และหรือต้นทุนในการเคลื่อนย้ายสินค้าหรือต้นทุนในการเก็บรักษา หรือเกิดจากการใช้นโยบายแทรกแซงตลาดหัวมันสดของรัฐบาล ส่งผลให้ความต้องการเข้าไปประกันความเสี่ยงในตลาดล่วงหน้าลดลง ทำให้ตลาดขาดสภาพคล่องและประกันความเสี่ยงได้ไม่มีประสิทธิภาพ

การศึกษาเชิงประจักษ์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้บ่งชี้ว่า ตลาดมันสำปะหลังมีประสิทธิภาพต่ำไม่เท่าพิจารณาตลาดในบริบทใด ซึ่งเกิดจากปัจจัยสาเหตุแตกต่างกัน ในส่วนต่อไปจึงเสนอแนวทางสำหรับกำหนดนโยบายเพื่อปรับปรุงตลาดมันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ และพัฒนาตลาดให้เติบโตอย่างมีเสถียรภาพ

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หนึ่งในนโยบายทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับพัฒนาอุตสาหกรรมมันสำปะหลังของไทย นอกเหนือจากการพัฒนาทางด้านการผลิตดังเช่นในอดีต รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการใช้มันสำปะหลังภายในภูมิภาค โดยอาจจัดตั้งเป็นศูนย์กลาง (hub) ในระดับกลุ่มจังหวัด เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับอุตสาหกรรมมันสำปะหลังและช่วยลดต้นทุนให้กับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวทางพัฒนาที่เพิ่มบทบาทไปที่การพัฒนาทางด้านโลจิสติกส์ (logistics) และห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) เพื่อช่วยลดต้นทุนค่าขนส่ง อันจะช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น เพราะมันสำปะหลังในประเทศไทยเป็นการผลิตเพื่อส่งออกเป็นหลัก

2) การเข้ามาทวิบทบาทของตลาดมันเส้นให้ประโยชน์ในแง่ของการแข่งขัน และลดบทบาทของตลาดแป้งมัน (ซึ่งมีการกระจุกตัวสูง) การจะคงบทบาทของตลาดมันเส้นไว้รัฐบาลควรส่งเสริมการใช้มันเส้นเป็นวัตถุดิบในการผลิตเอทานอลเพื่อใช้เป็นพลังงานทดแทนภายในประเทศ แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน ในการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ประกอบการ (โรงงานเอทานอล) และสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริโภค (โดยเฉพาะการกำหนดโครงสร้างราคาและส่วนต่างราคาระหว่างน้ำมันเชื้อเพลิงปกติกับแก๊สโซฮอล์)

3) รัฐบาลควรพัฒนามาตรการส่งเสริมการทำงานในตลาดล่วงหน้า เพื่อให้ตลาดล่วงหน้ามีประสิทธิภาพและมาทดแทนนโยบายแทรกแซงตลาดที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพราะนโยบายแทรกแซงดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญต่อกลไกตลาดแข่งขัน กล่าวคือ การกำหนดราคาโดยปราศจากการครอบงำตลาดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (ความเชื่อมโยงตลาดหรือการส่งผ่านราคา) ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ไปลดความต้องการประกันความเสี่ยง หรือการเข้ามาซื้อขายในตลาดล่วงหน้ามันเส้นของตัวแทนเกษตรกรและคนกลางในตลาด

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. การใช้ข้อมูลเป็นหลักในการแสดงผลความสัมพันธ์ของตลาดเป็นวิธีการที่ควรได้รับความสนใจมากขึ้นและนำมาใช้แทนวิธีซึ่งใช้ทฤษฎีเป็นหลัก ดังนั้น กราฟอวัฏจักรระบุทิศทาง (directed acyclic graph, DAG) จะให้ทิศทางความสัมพันธ์ที่สะท้อนความเป็นจริง

2. ประเด็นต้นทุนในการเคลื่อนย้ายสินค้า (transfer cost) ระหว่างตลาด (ตลาดแวนอนหรือแวนตัง) ในการศึกษาและการศึกษาที่มีมาในอดีตเป็นต้นทุนที่ได้รับการสมมุติว่าคงที่ เนื่องจากไม่สามารถหาข้อมูลต้นทุนได้ ซึ่งนักวิจัยหลายคนมีความเห็นว่า การกำหนดให้ต้นทุนค่าขนส่งคงที่เป็นการตั้งข้อสมมุติที่จำกัดมากเกินไป และอาจทำให้การทดสอบความเชื่อมโยงตลาดที่ได้มีค่าน้อยกว่าที่ควรจะเป็น (Ache *et al.*, 2004) แม้จะมีแบบจำลองที่จัดจุดอ่อนข้อนี้ได้ โดยนำ transfer cost เข้ามาพิจารณาในแบบจำลองด้วย เช่น parity bound model (PBM) แต่แบบจำลองดังกล่าวก็มีข้อจำกัดอื่นๆค่อนข้างมาก เพื่อปิดจุดอ่อนในประเด็นนี้ ในอนาคตควรปลดปล่อยข้อสมมุติข้างต้น (ซึ่งเรียกว่า fixed coefficient) โดยสร้างแบบจำลองที่กำหนดให้ค่าตัดแกนเป็นค่าที่ยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ ภายใต้แนวคิด varying coefficient

3. ประเด็นที่น่าสนใจในการทดสอบความเชื่อมโยงตลาด (market integration) หรือการส่งผ่านราคา (price transmission) ที่ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมคือ ความไม่สมมาตร (asymmetric) ในการตอบสนองของราคาในตลาดหนึ่งๆที่มีต่อตลาดอื่น เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงการปรับตัวที่ไม่ใช่เชิงเส้น และสะท้อนให้เห็นถึงการกระจายสวัสดิการ (welfare) ที่แตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ช่วยพัฒนาและปรับปรุงตลาด ซึ่งในการศึกษานี้และการศึกษาในตลาดมันสำปะหลังที่ผ่านมาซึ่งไม่มีการศึกษาในประเด็นดังกล่าว การส่งผ่านราคาแบบไม่สมมาตร (asymmetric price transmission) หรือรู้จักกันในชื่อ APT ได้รับความสนใจและนิยมในการศึกษาเพิ่มขึ้น และเป็นที่น่าสนใจมากกว่าการส่งผ่านราคาแบบสมมาตร เช่นในการศึกษาของ Escribano and Pfann (1991); Peltzman (2000); Myer and Cramon-Taubadel (2004); Jalonoja *et al.* (2006) และ Hernandez-Villafuerte (2009); เป็นต้น

4. สำหรับประเด็นความเชื่อมโยงตลาดในแนวนอนหรือการพิจารณาเกี่ยวกับการค้าในเชิงพื้นที่ (spatial price model) ในการศึกษานี้และการศึกษาส่วนใหญ่จะใช้แบบจำลองเชิงเส้น (linear model) ซึ่งในความเป็นจริง ตลาดอาจไม่ได้สัมพันธ์กันในลักษณะเชิงเส้น เช่นในการศึกษาเชิงประจักษ์ของ McNew (1996) ที่พบว่า ตลาดสัมพันธ์กันในลักษณะที่ไม่ใช่เชิงเส้น ดังนั้น การศึกษาในครั้งต่อไปอาจพิจารณาการสร้างตัวแบบและรูปแบบสมการที่ไม่ใช่เชิงเส้น (nonlinear model) ร่วมด้วย

5. ประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่นๆที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาในอนาคตคือ การวัดต้นทุนสภาพคล่อง (liquidity cost) ของตลาดล่วงหน้า โดยเฉพาะในตลาดมันเส้นซึ่งมีความผันผวนด้านราคาต่ำที่สุด ส่งผลให้จำนวนผู้ซื้อขายในตลาดน้อยสัมพันธ์กับปริมาณการซื้อขายต่ำที่สุดในบรรดาสินค้าที่เปิดซื้อขายในตลาดล่วงหน้าของไทย ทั้งๆที่โดยธรรมชาติแล้ว ราคามันสำปะหลังมีความผันผวนมากเช่นเดียวกับสินค้าชนิดอื่นไม่ว่าจะเป็นข้าว หรือยางพารา